

НАПРЯМ 6. КРАЇНИ ТА ЦИВІЛІЗАЦІЇ СХОДУ В СУЧАСНОМУ МЕДІАПРОСТОРІ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-585-6-58>

Кхаліл Азіме

*доктор технічних наук, професор,
незалежний дослідник та політичний аналітик,
що спеціалізується на українських справах,
викладач арабської мови
Nazat Zentrum e.V.
м. Берлін, Німеччина*

АРАБСЬКИЙ СВІТ У СУЧАСНОМУ МЕДІАЛАНДШАФТІ: АНАЛІТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Арабський світ більше не є просто споживачем власного іміджу; він став головним виробником та глобальним експортером власного іміджу. Сучасний медіаландшафт в арабському світі відображає політичні, економічні та культурні трансформації, свідком яких став регіон за останні десятиліття. Глобальний медіаландшафт також швидко змінився завдяки розвитку цифрових технологій та поширенню платформ соціальних мереж, надаючи арабським державам та неурядовим організаціям нові інструменти для формування образів та передачі історичних та культурних наративів.

Це дослідження використовує описовий аналітичний підхід для вивчення переходів від традиційних урядових ЗМІ (Засоби масової інформації) до різноманітних цифрових медіа, а також того, як сучасний медіаландшафт сформував образ арабських цивілізацій як конкуруючих або взаємодоповнюючих національних утворень.

Арабська цивілізація охоплює ісламську, арабську та місцеву спадщину. У сучасному медіаландшафті арабських держав, що характеризується різноманітністю, що впливає з культурних та політичних відмінностей, медіа використовуються для просування національної ідентичності, а не єдиної арабської ідентичності. Теоретична база тут базується на моделі «суверенних медіа», яка описує, як засоби масової інформації використовуються як інструменти зовнішньої та внутрішньої політики.

У літературі розглядається концепція м'якої сили та те, як культура та медіа використовуються для формування позитивного міжнародного іміджу. Нещодавні дослідження зосереджені на стратегіях арабських держав (ОАЕ, Саудівської Аравії, Катару та Єгипту) щодо використання музеїв, фестивалів та міжнародних заходів як інструментів культурної дипломатії [1, 2]. Терміни «ефект Аль-Джазіри» та «цифровий вплив» описують, як медіаканали та платформи можуть змінювати політичні та новинні наративи в регіоні та за його межами. Критичний аналіз цієї ролі виявляє варіації в незалежності, довірі та політичному впливі [3]. Дослідження вивчає, як цифровий контент формує ідентичність арабської молоді, і як вони використовують такі платформи, як Tik Tok та YouTube, для самовираження та збереження або відтворення традицій у сучасних формах [4]. Література також включає технічні та медійні підходи до цифрового збереження археологічних пам'яток, створення віртуальних музеїв та 360-градусних турів, а також експерименти з цифрової реконструкції з використанням даних користувачів та соціальних мереж [5].

Арабський світ став свідком переходу від централізованих державних ЗМІ до гібридної системи, що поєднує суверенну та приватну власність. Супутникові канали, такі як Al Jazeera (1996) у Катарі та Al Arabiya (2003) у Саудівській Аравії, почали відігравати певну роль у формуванні регіональних наративів, що призвело до «фінансованого плюралізму», коли держави Перської затоки фінансували 70% виробництва арабських ЗМІ до 2025 року. З поширенням інтернету (проникнення 80% у Перській затоці порівняно з 50% у Північній Африці), цифрові платформи, такі як Shahid (35 мільйонів підписників) та Jawwy (Катар), стали інструментами для просування місцевої ідентичності.

Саудівська Аравія пропагує «поміркований іслам» через телесеріали та Ер-Рядський сезон, наголошуючи на спадщині та сучасності Пророка (Бачення 2030). Це підкріплює її ідентичність як «охоронця арабізму». Об'єднані Арабські Емірати презентують себе як «столицю майбутнього» через висвітлення Експо-2020 та Музею майбутнього, поєднуючи ісламську спадщину із західною сучасністю, щоб створити «трансцивілізаційний» наратив. Єгипет відродив свою «фараонську цивілізацію» з відкриттям Єгипетського музею та телесеріалів, щоб посилити свою роль «матері світу». Катар зосереджується на «пригнобленій нації» (висвітлення Гази та України), тоді як Марокко пропагує «Аль-Андалус» у своїх телесеріалах.

Ці наративи становлять «конкуруючі національні цивілізації», де медіа використовуються для захисту політичних інтересів, як це видно у наративних війнах навколо Ємену та Судану.

Катарська мережа «Аль-Джазіра», як ключовий приклад, зробила свій внесок у переосмислення стандартів висвітлення подій в арабських та світових ЗМІ з початку тисячоліття, запровадивши стиль польових репортажів та ток-шоу, який вплинув на арабську та міжнародну аудиторію. Однак мережа стикається з політичними та регуляторними викликами, останнім часом проявивши себе у забороні або закритті її офісів як на місцевому, так і на регіональному рівнях. Аналіз впливу показує сильний перетин редакційних програм та регіональних інтересів. Тим часом ОАЕ, Саудівська Аравія та Єгипет значно інвестували у проекти, пов'язані зі спадщиною та інституційними проектами (музеї, об'єкти культурної спадщини, міжнародні заходи, такі як виставки та фестивалі), як частину національних стратегій бачення, спрямованих на зміну їхнього міжнародного іміджу та залучення інвестицій у туризм та культуру через культурну дипломатію та стратегії «м'якої сили». Ці інструменти включають створення музеїв світового класу, спонсорування міжнародних заходів та угоди про культурний обмін. Ця політика успішно підвищила глобальну обізнаність про окремі культурні елементи, але також викликала дебати щодо споживацького характеру культури та місцевої ідентичності. З Йорданії є приклади (бедуїнська молодь документує свої традиції в TikTok), які демонструють, як молоді люди стають розповсюджувачами місцевих наративів через короткі медіа, що приваблюють глобальну аудиторію та генерують місцеві доходи від туризму [6]. Це явище підкреслює здатність платформ перетворювати носіїв традиційної культури на «цифрові бренди», але також підвищує ризик применшення історичної складності на користь привабливих візуальних матеріалів.

Глобальні звіти про використання цифрових технологій вказують на постійне зростання кількості користувачів Інтернету та соціальних мереж у регіоні, що розширює потенціал для поширення інформації та впливу ЗМІ, але також зростає конкуренція за увагу та ризик поширення дезінформації.

Результати:

1. Інтеграція класичних медіа, культурних ініціатив та цифрових технологій сприяла покращенню міжнародного іміджу низки арабських держав.

2. Молодіжні цифрові наративи часто відрізняються від офіційної державної риторики, пропонуючи більш різноманітні та автентичні форми самовираження.

3. Політичний контроль і періодичні обмеження щодо діяльності медіа свідчать про нестабільність медіапростору і його залежність від владних рішень.

4. Цифрове збереження спадщини відкриває широкі можливості для доступу та навчання, проте потребує ретельної наукової політики для забезпечення точності та автентичності.

Висновки. Сучасний медіаландшафт трансформував арабський світ у простір множинних, часто конкуруючих національних наративів, що формуються за підтримки цифрових технологій і державних стратегій. Ця трансформація сприяє культурному розвитку, але також поглиблює розбіжності. Сучасний медіаландшафт пропонує безпрецедентні можливості для арабських держав продемонструвати свої цивілізації та переосмислити свою ідентичність перед світовою аудиторією. Однак ці наративні процеси залишаються вразливими до регіональної та внутрішньої політики та суперництва. Досягнення тривалого впливу вимагає збалансованих, прозорих та технологічно й інтелектуально стійких стратегій культурних медіа.

Література:

1. Gołębiowski, D. From Europe to the Arab Peninsula? Cultural Diplomacy Practices in the United Arab Emirates. *Studia Europejskie – Studies in European Affairs*. 2020. 24(4), 151–173. <https://doi.org/10.33067/SE.4.2020.8>
2. Global Media Insight – Saudi Arabia Social Media Statistics 2024. globalmediainsight.com
3. P. Seib, The Al Jazeera effect: How the new global media are reshaping world politics January 2011.
4. Maha Ali Alshoaibi, Social Media and Its Impact on Arab Youth Identity. *Review of European Studies/* Vol. 11, No. 1; 2019. ISSN 1918-7173 E-ISSN 1918–7181 Published by Canadian Center of Science and Education.
5. MaDiH: A Transnational Approach to Building Digital Cultural Heritage Capacity . *ACM Journal on Computing and Cultural Heritage*, Volume 15, Issue 4 . Article No.: 71, Pages 1–14.
6. Samer Hamdi Aref Al-Rawashdeh, The Role of Graphic Design and Visual Communication in Natural Heritage Sites of Jordan. *Herança – History/ Heritage and Culture Journal* .2025, 8(1), 116–128. ISSN: 2184–3090.